

ТӨРИЙН АЛБАН ХААГЧИЙН ЁС ЗҮЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Төр ба иргэний харилцааны амин чухал асуудлын нэг нь төрийн үйлчилгээг эрхэлж буй төрийн албан хаагчдын үйл ажиллагаа, тэдний ёс зүйн асуудал байдаг. Төрийн үйл хэргийг залгуулдаг хэн боловч тогтсон дэг жаяг, дүрэм журам, хэм хэмжээний хүрээнд үйл ажиллагаа явуулах ёстой. Төрийн алба нь үндсэн үүргээ гүйцэтгэх чадамж хомсдож, улмаар нийгэмд хүлээн зөвшөөрөгдөх легитимт чанар доройтож, төрд итгэх ард түмний итгэл буурах нь засаглал, үндэсний аюулгүй байдалд нүүрлэх ноцтой асуудал гэж судлаачид дүгнэсэн байх ба энэ талаар ч ард иргэд санал бодлоо илэрхийлсэн байдаг. “Монгол Улсын Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах асуудлаар анхдугаар зөвлөлдөх санал асуулга явуулах, Зөвлөлдөх зөвлөлийг байгуулах тухай” Улсын Их Хурлын 2017 оны 24 дүгээр тогтоолыг баталж, улмаар 6 багц асуудлаар зөвлөлдөх санал асуулгыг зохион байгуулж иргэдийнхээ санал бодлыг сонсоход санал асуулгад оролцогчдын 94.5 хувь нь төрийн сахилга хариуцлагыг дээшлүүлэх арга механизмыг Үндсэн хуулиар бий болгох, 89.4 хувь нь төрийн хариуцлага, сахилга, шударга ёсыг бэхжүүлэхийг, 87.9 хувь нь төрийн жинхэнэ албыг мэргэшсэн, мэдлэг чадварт суурилсан, улс төрөөс ангид байхыг дэмжиж энэ чиглэлээр эрх зүйн хамгаалалтыг бий болгох талаар саналаа илэрхийлсэн бөгөөд тус хэрэгцээ шаардлагыг дараа дараагийн олон нийтийн санал, дүн шинжилгээ, харьцуулсан судалгааны үр дүн баталгаажуулсан байдаг.

Монгол Улсын Их Хурлаас 2019 онд баталсан Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн үзэл санаа нь эрх мэдлийн харилцан хяналттай, тогтвортой, хариуцлагатай, эрх зүйт төрийг төлөвшүүлэхэд чиглэгдсэн. Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн агуулга, үзэл санаанд нийцүүлэн эрх зүйн шинэтгэлийг эхлүүлэн хэрэгжүүлж байгаа энэ цаг хугацаанд төрийн албаны сахилга, хариуцлагыг дээшлүүлэх, ард түмэндээ үйлчилдэг, ёс зүйтэй, хариуцлагатай төрийн албыг төлөвшүүлэх, төр, ард түмний итгэлийг бий болгох чиглэлээр шаардлагатай хууль тогтоомжийг батлан гаргах шаардлага үүсэж байна.

Төрийн албаны тухай хуулийг 2017 онд шинэчилсэн найруулгаар баталж, төрийн улс төрийн болон тусгай албан тушаал эрхэлж буй этгээдийн ёс зүйн хэм хэмжээг хууль тогтоомжоор тогтоохоор, төрийн захиргааны болон төрийн үйлчилгээний албан тушаал эрхэлж буй төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газар тогтоохоор зааснаар төрийн албан хаагчийн ёс зүйн асуудлыг журамлан зохицуулж байна.

Төрийн захиргааны болон үйлчилгээний албан хаагчийн ёс зүйн асуудлыг Засгийн газрын 2019 оны 33 дугаар тогтоолоор, шүүгч, прокурор, гааль, татварын байцаагч зэрэг төрийн тусгай албан хаагчийн ёс зүйн дүрмийг тус тусын хуульд заасны дагуу батлан мөрдөж байна. Улс төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг хуулиар тогтоохоор заасан боловч Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүн, бүх шатны Засаг дарга, түүний орлогч зэрэг улс төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг тусгайлан тогтоосон хууль тогтоомж байхгүй байна. Улсын Их Хурлын 2021 оны 105 дугаар тогтоолоор Улсын Их Хурлын гишүүний ёс зүйн дүрмийг шинэчлэн баталсан.

Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн асуудлаар хууль, дүрэм цөөнгүй боловч төрийн албаны бүх төвшинд ёс зүй, хариуцлагын арга хэмжээний үр нөлөө бага, зохицуулалт сул, ёс зүйн зөрчил маргааныг хянан шийдвэрлэх тогтолцоо, сайтар боловсруулсан ёс зүйн хэм хэмжээ, түүнийг хэрэгжүүлэх, хэвшүүлэх хууль зүйн механизм үгүйлэгдэж байна.

Төрийн үйлчилгээ нь төрийн албан хаагчийн үйл ажиллагаагаар дамжин иргэдэд хүрэхдээ төрийн ажилтны хандлага, үйлдлээр төрийн байгууллагын нэр хүнд тодорхойлогдож, ажлыг нь үнэлж цэгнэдэг. Төрийн албаны өнөөгийн байдалд иргэдээс өгсөн үнэлгээг авч үзвэл судалгаанд оролцогчдын 43 хувь нь төрийн албаны үйл ажиллагааны нээлттэй ил тод байдлыг дунд зэрэг, 18 хувь нь хангалтгүй гэсэн үнэлгээ өгчээ. Түүнчлэн төрийн албан хаагч ажилдаа сэтгэл гаргаж байгаа байдлыг 48 хувь нь дунд зэрэг, шударга байдалд 32 хувь, ажлын хариуцлагад 45,6 хувь нь дунд ба дундаас доош хэмээн үнэлжээ. Төрийн албан хаагчдын мэргэжлийн болон ёс зүйн талаар бодлогын шинжтэй арга хэмжээ авах шаардлагатай байна гэж судлаачид үзсэн байдаг.

Төрийн албаны зөвлөлийн 2020 оны үйл ажиллагааны тайланд тусгагдсанаар Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газар, Улсын Их Хурлын Тамгын газар, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, Улсын Их Хурлаас удирдлага нь томилогддог 12 байгууллага, 10 яам, 11 агентлаг, 21 аймаг, нийслэлийн төрийн захиргааны байгууллагууд зэрэг нийт 558 төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллага, төрийн тусгай 213 байгууллага, төрийн үйлчилгээний 417 байгууллага, 6 төрийн өмчит үйлдвэрийн газар, нийт 1194 төрийн байгууллагад Ёс зүйн зөвлөл байгуулагдан ажиллаж байна. Ёс зүйн зөвлөлүүдийн 2020 оны тайланг нэгтгэн үзвэл 1422 төрийн албан хаагч ёс зүйн зөрчил гаргасан байх бөгөөд үүнээс 809 нь төрийн тусгай, 353 нь төрийн захиргааны, 260 нь төрийн үйлчилгээний албан хаагчид байна. Тус тайланд Ёс зүйн зөвлөлийн гишүүдийн чиг үүрэг, түүнийг хэрэгжүүлэх бололцоо хангалттай бүрдээгүй, зөрчлийг хянан шалгаж шийдвэрлэх, шийдвэрийг хянах зэрэг үйл ажиллагааны зохицуулалт боловсронгуй бус, Ёс зүйн зөвлөлийн үйл ажиллагааны үр дүнг тооцох, хяналт тавих, судалгаа, тайлан, мэдээлэл гаргах, түүнчлэн Ёс зүйн зөвлөлийн тоо, тогтмол үйл ажиллагаа явуулдаг эсэх нь тодорхойгүй, гарч байгаа ёс зүйн зөрчлийн тоо, түүнд хүлээлгэж байгаа шийтгэлийн талаар нэгдсэн судалгааг гаргах боломжгүй байгааг дурдсан байна.

Иймд төрийн албан хаагчийн ёс зүйн асуудлыг нэгдмэл байдлаар зохицуулсан ерөнхий хуулийг батлан гаргах, түүнд төрийн албан хаагчдын сахин мөрдөх ёс зүйн нийтлэг хэм хэмжээ, шаардлагыг тогтоож, зөрчсөн бол хүлээлгэх хариуцлагын төрөл, түүнчлэн ёс зүйн зөрчлийг хянан шийдвэрлэх үйл ажиллагааны журмыг тогтоох зорилгоор Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

- Энэ хууль нь төрийн албаны харилцаанд төрийн албан хаагчийн ёс зүйн харилцааг зохицуулах анхдагч хууль болохын хувьд түүнд төрийн албан хаагчийн ёс зүйн харилцааны суурь зохицуулалтыг тусгалаа.

- Салбар, мэргэжлийн, албан тушаалын онцлогтой уялдуулан дагаж мөрдөх ёс зүйн тусгай шаардлага, хэм хэмжээг энэ хуульд нийцүүлэн төрөлжсөн бусад хууль, тогтоомжоор тогтоож болохыг заалаа.
- Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн асуудлыг хариуцах, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангуулах, ёс зүйн байдалд хяналт тавих эрх бүхий этгээд, тэдгээрийг чиг үүргийг тодорхойллоо. Үүнд:

-Төрийн болон нутгийн удирдлагын томилох эрх бүхий албан тушаалтан энэ хуулийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах, биелэлтэд хяналт тавих үүрэгтэй ажиллахаар заалаа. Энэ хүрээнд ёс зүйг сахин мөрдүүлэх орчин нөхцөлийг бүрдүүлэх, ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх арга хэмжээ авах, ёс зүйн зөрчлийг хянан шийдвэрлэх үүрэг бүхий Ёс зүйн зөвлөлийг байгуулан ажиллуулах, зөрчил үйлдсэн албан хаагчид хариуцлага тооцох зэрэг чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

-Төрийн албаны зөвлөлийн дэргэдэх Ёс зүйн хороо нь улсын хэмжээнд төрийн албан хаагчийн ёс зүйн асуудлаарх бодлого, эрх зүйн орчныг сайжруулах санал боловсруулах, нэгдсэн арга зүйн удирдлагаар хангах, хуулиар харьяалуулсан төрийн албан хаагчийн ёс зүйн талаарх гомдлыг хянан шийдвэрлэх үүрэгтэй ажиллана.

Төрийн албаны зөвлөлийн дэргэдэх Ёс зүйн хороо, Зөвлөлийн гомдол хянан шийдвэрлэх харьяаллыг нарийвчлан тодорхойллоо. Үүнд:

-Зөвлөл нь байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтны томилсон албан хаагчийн ёс зүйн маргаантай асуудлыг шийдвэрлэх бол Ёс зүйн хороо нь энэ хуульд тусгайлан заасан албан тушаалтны ёс зүйтэй холбоотой гомдлыг харьяалан шийдвэрлэнэ.

-Төрийн эрх мэдлийн хуваарилалтын зарчим, төрийн улс төрийн болон төрийн өндөр албан тушаалтны эрх зүйн байдлын онцлог, түүнчлэн Үндсэн хуульд нэр заан хуульчлагдсан албан тушаалтанд хариуцлага тооцох, бүрэн эрхийг дуусгавар болгох асуудал Үндсэн хуулийн хяналтын хүрээнд шийдвэрлэгддэг байдлыг харгалзан Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын дарга, гишүүн, Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүн, Үндсэн хуулийн цэцийн дарга, гишүүд, бүх шатны шүүгч, прокурор, бүх шатны Хурлын дарга, төлөөлөгчдийн ёс зүйн асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжоор зохицуулна. Дээрх албан тушаалтны /шүүгч, прокуророос бусад/ ёс зүйн асуудлыг тусгайлан зохицуулаагүй, эсхүл хэт ерөнхийлөн заасан тул сахин мөрдөх ёс зүйн тусгай хэм хэмжээ, шаардлага, ёс зүйн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл журмыг холбогдох хуулиудад нэмж тусгах шаардлага үүсч байна.

-Төрийн албаны зөвлөлийн дэргэдэх Ёс зүйн хорооны гишүүний ёс зүйтэй холбоотой гомдлыг Улсын Их Хурлын холбогдох Байнгын хороо хянан шийдвэрлэхээр заалаа.

- Төрийн албан хаагчид ёс зүйн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл, журмыг тодорхой болгож, ёс зүйн зөрчилд хүлээлгэх шийтгэлийн төрлийг тогтоолоо. Албан тушаалтан өөрөө хариуцлага хүлээх

соёлыг төлөвшүүлэх зорилгоор уучлалт гуйх, албан тушаалаас сайн дураар огцорч ёс зүйн хариуцлага хүлээх боломжийг заалаа.

- Төрийн албан хаагчийн гаргасан ёс зүйн зөрчил, хүлээлгэсэн хариуцлагын талаар тайлагнах, олон нийтэд мэдээлэх журмыг тусгах юм.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар төрийн албан хаагчид нийтлэг мөрдөх ёс зүйн хэм хэмжээ, шаардлагыг тогтоож, түүнийг сахин мөрдүүлэх, хэрэгжүүлж хэвшүүлэх механизмыг бий болгох, ингэснээр тогтвортой, хариуцлагатай, ёс зүйтэй төрийн алба төлөвшиж, төрийн албанд иргэдийн итгэх итгэл нэмэгдэх болно.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ